

Kraków

Nowa Huta

PRZEWODNIK

Zasmakuj w mieście, z którego żal odjeżdżać!

Nowa Huta

Nowa Huta, która w 2024 r. świętowała swe 75-lecie, jest ciekawie zaprojektowanym miastem i pomnikiem historii. Najstarsze osiedla (Wandy, Willowe, Krakowiaków) wznoszono jeszcze według przedwojennych projektów. Późniejsze są dziełem najlepszych polskich architektów. Nie szczędzono tu talentu, pieniędzy i solidnej pracy, by nadać architekturze wysoki poziom. Centrum dzielnicy i najciekawsze obiekty zostały wpisane do rejestru zabytków Krakowa. Dziś Nowa Huta czeka na swoje kolejne wyzwania. Tworzenie użytków ekologicznych, wytyczanie ścieżek rowerowych czy działania na rzecz wpisania tej części miasta na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – to dopiero początek udostępniania tej dzielnicy turystom. Jej bogactwo kulturowe i przyrodnicze, niegdyś pozostające w cieniu kombinatu, budzi coraz większe zainteresowanie w kraju i na świecie.

Będąc w Nowej Hucie warto także spędzić czas nad wodą. Zalew Nowohucki i kąpielisko w Przylasku Rusieckim to miejsca aktywnego wypoczynku krakowian i gości odwiedzających tą dzielnicę.

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Organizacja Narodów
Zjednoczonych
dla Wychowania,
Nauki i Kultury

Historic Centre of Krakow
inscribed on the World
Heritage List in 1978

Historyczne Centrum Krakowa
wpisane na Listę Światowego
Dziedzictwa w roku 1978

Burzliwe dzieje od czasów stalinizmu do „Solidarności”

Nowa Huta

kiedyś osobne miasto, obecnie dzielnica Krakowa – to powstała w latach 50. XX w., najciekawsza i najpełniejsza realizacja zamierzeń architektów epoki socrealizmu. Unikatowy układ urbanistyczny Nowej Huty został wpisany do rejestru zabytków Krakowa oraz uznany za Pomnik Historii. Trwają starania o wpisanie Nowej Huty na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Szerokie ulice, okazałe i dobrze wyposażone domy miały stać się miejscem, gdzie rządząca wówczas partia chciała kształtować nowe socjalistyczne społeczeństwo. Nie wszystko jednak udało się zrealizować tak, jak zakładano. 27 kwietnia 1960 r. doszło do zamieszek związanych z budową kościoła. Miasto – już wtedy połączone z Krakowem w jeden organizm – pokazało swoje nowe oblicze: stało się zagrożeniem dla systemu. Gdy obchodziło swoje 30-lecie, nadciągały już burzliwe lata 80. Okazało się, że szerokimi alejami mogą maszerować nie tylko pochody 1-majowe, ale i opozycyjne demonstracje. **Olbrzymie, dobrze zintegrowane skupiska ludzkie stawały się oparciem dla „Solidarności”, która przekształciła Nową Hutę w jeden ze swoich największych bastionów w Polsce.**

Wykopy pod pierwszy blok Nowej Huty rozpoczęto 23 czerwca 1949 r. Nieco później, 26 kwietnia 1950 r., pierwszy robotnik przystąpił do budowy kombinatu, nazwanego potem Huta im. W. Lenina. **W rekordowym 1977 r. huta zatrudniała 38 tys. ludzi i produkowała 6,7 mln ton stali rocznie.** Podstawą planu zabudowy centrum Nowej Huty były trzy osie: łącząca nowe miasto z historycznym centrum Krakowa (Oś Miasta), kombinatem (Oś Pracy) oraz placem Ratuszowym (Oś Wypoczynku). Na ich kanwie Tadeusz Ptasiński – główny architekt Nowej Huty – zaprojektował plac Centralny (obecnie im. Ronalda Reagana) z wychodzącymi z niego pięcioma arteriami, otoczony miastem na planie połowy ośmiokąta.

Zgodnie z ideologią socrealizmu sztuka miała być „socjalistyczna w treści, a narodowa w formie”. Z pożogi wojennej ocalały: renesansowy Kraków, Zamość i Kazimierz nad Wisłą. Uznano więc renesans za naszą „narodową formę” i w tym stylu postanowiono wzniesić Nową Hutę. Od strony formalnej polska architektura socrealistyczna wcale więc nie nawiązywała do rosyjskiej, gdzie niepodzielnie królował klasycyzm, ale posiadała własny oryginalny charakter.

z najlepiej zachowanych przykładów wystroju z lat 50., z marmurowymi klatkami i specjalnie zaprojektowanymi meblami.

Huta to kolos – setki budynków, splecionych rur i torów biegnących w różnych kierunkach. Powierzchnia zakładu liczy około 1000 hektarów. **W niektórych halach zmieściłoby się kilka krakowskich Rynków Głównych ustawionych jeden przy drugim.** Kadzie wysokości małych domów napełnione płynnym metalem przywodzą na myśl bulgoczące lawą wulkany.

Po 1989 r. kombinat przeszedł liczne zmiany. Zaczęto od patrona (1990 r.) – Włodzimierz I. Lenin nie pasował już do nowych czasów, przemianowano go więc na Tadeusza Sendzimira – wybitnego amerykańskiego wynalazcę w dziedzinie hutnictwa, polskiego pochodzenia. Rozpoczęła się restrukturyzacja huty. Zaczęto zamykać poszczególne wydziały. Niektóre były zbyt toksyczne, inne nierentowne lub przestarzałe. Zlikwidowano m.in. Walcownię Zgniatacz – główny bastion „Solidarności” w hucie. Pamiątkowy monument poświęcony tym wszystkim, którzy wnieśli część swojego życia w tworzenie na terenie kombinatu pierwszego wolnego związku zawodowego przeniesiono we wrześniu 2005 r. w okolice placu Centralnego. Z czasem hutę należąca do Skarbu Państwa włączono do holdingu Polskie Huty Stali, a następnie sprzedano prywatnemu inwestorowi Lakshmi Mittalowi. Nowy właściciel przeprowadził szereg inwestycji, wyburzając stare hale i stawiając na ich miejscu nowoczesne obiekty.

23 listopada 2019 r. nastąpiło wygaszenie wielkiego pieca.

1 ArcelorMittal Poland S.A. – Oddział w Krakowie *Dawna Huta im. W. I. Lenina, potem im. T. Sendzimira*

Od 2003 r. Huta im. Sendzimira wchodziła w skład koncernu Polskie Huty Stali S.A. Zostało ono zakupione przez koncern LNM należący do indyjskiego magnata stalowego Lakshmi Mittala (w latach 2005–2007 huta nosiła nazwę Mittal Steel Poland S.A.).

Brama główna do huty przy ul. Ujastek 1, wzniesiona w latach 1952–1955, stanowi jeden z najlepszych przykładów socrealizmu w polskiej sztuce.

Jego autorami byli Janusz Ballenstedt oraz Janusz i Marta Ingardenowie. Brama do kombinatu, flankowana dwoma budynkami biurowymi, nosi wszelkie znamiona stylu renesansowego, na którym się wówczas wzorowano. Centrum Administracyjne huty popularnie zwane jest „Pałacem Dożów” bądź „Watykanem”. Jego wspaniałe wnętrza zostały częściowo zmienione przez przebudowy z lat 90., ale i tak to jeden

Nowa Huta jest w pewnym sensie najstarszą częścią Krakowa. Choć zaczęto ją wznosić dopiero w 1949 r., to badania archeologiczne ujawniły, że **ciągłe osadnictwo trwało tu co najmniej od 5000 lat p.n.e.**, gdy tymczasem tereny obecnego Starego Miasta zostały zasiedlone dopiero w VIII w. n.e.

Pamiętką tych zamierzcztych czasów jest **okazały kurhan** stojący tuż przy ogrodzeniu kombinatu (w pobliżu skrzyżowania ulic Ujastek Mogiłski i T. Ptaszyckiego). **Uchodzi on za grobowiec Wandy – córki legendarnego założyciela miasta, Kraka.** Według legendy, rzuciła się ona do Wisły, aby wraz ze swoją ręką nie oddać panowania Niemcowi, stając się symbolem poświęcenia dla ojczyzny. Obecnie kopiec Wandy zdobi niewielki pomnik postawiony w XIX w. według projektu wybitnego polskiego malarza, Jana Matejki, który mieszkał w pobliskim dworze krzesławickim.

Dworek Jana Matejki w Krzesławicach (ul. Wańkowicza nr 25) jest dziś własnością Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Niski, parterowy budynek z przybudówką stanowiącą niegdyś pracownię mistrza Jana jest otwarty dla publiczności. W pięciu obszernych salach ekspo-

nowane są meble, obrazy i przedmioty codziennego użytku z XVIII i XIX w. związane z wybitnymi mieszkańcami tego dworu. Pierwszym z nich był Hugo Kołłątaj – słynny działacz polityczny okresu oświecenia, współtwórca pierwszej europejskiej konstytucji, nazwanej od dnia ogłoszenia Konstytucją 3 maja. Wydzierżawił on w 1778 r. Krzesławice od Akademii Krakowskiej, której był rektorem. W 1876 r. dworek nabył największy polski malarz XIX w., Jan Matejko. Na kupno posiadłości przeznaczył pieniądze uzyskane za sprzedaż płótna „Batory pod Pskowem”. Od tej pory Krzesławice stały się jego ulubionym miejscem wytchnienia. W każdej wolnej chwili chronił się tu od wielkomiejskiego gwaru Krakowa. Można tu zobaczyć słynny „Poczet królów polskich”, ilustracje do Śpiewów historycznych Niemcewicz – uchodzące za pierwszy przykład romantyzmu w sztuce polskiej, a ponadto sztalugi Matejki, jego skrzynie na rysunki, obrazy i reprodukcje. Obiekt otoczony jest okazałym parkiem angielskim, który łączy się z rekreacyjnymi terenami Zalewu Nowohuckiego. Niedaleko dworku Jana Matejki stoi drewniany jednonawowy kościół św. Jana Chrzciciela i Matki Boskiej Szkaplerznej. Świątynia ta została wzniesiona w latach 1633–1648. Pierwotnie znajdowała się w miejscowości Jawornik koło Myślenic, ale gdy w latach 80. XX w. wybudowano tam nowy kościół, przestała być potrzebna i groziła jej rozbiórka. Do Nowej Huty przeniesiono ją w latach 1983–1985, dodając przy okazji okazałą wieżę, której pierwotnie nie było.

Budując Nową Hutę, oparto się na koncepcji „jednostki sąsiedzkiej”, stworzonej w Stanach Zjednoczonych w latach 20. XX w., gdy architekci pracowali nad planem rozbudowy Nowego Jorku.

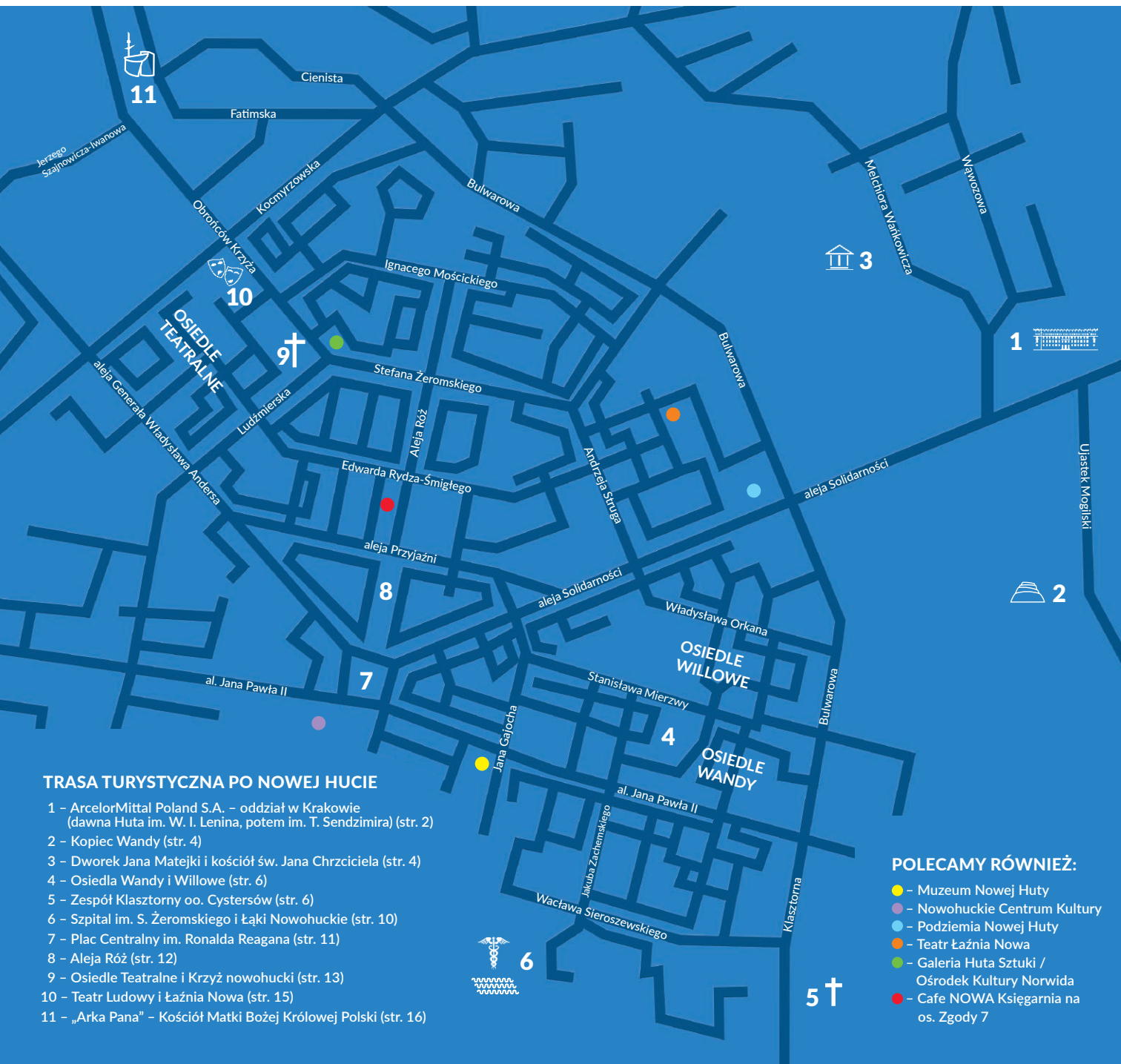
„Jednostką” taką miało być osiedle liczące 4–5 tysięcy mieszkańców, wyposażone w potrzebną do życia infrastrukturę i stanowiące odrębne miasteczko. O walorach nowohuckiego budownictwa tak pisało: „Wokół głównej osi położone są poszczególne osiedla, które tworzą w pewnej mierze samodzielne organizmy. Każde osiedle posiada wszystko, co jest potrzebne do pełnej obsługi socjalnej mieszkańców. Są więc sklepy, punkty usługowe, świetlice, szkoła, przedszkole, żłobek, kino. Każde osiedle posiada własny zbiorowy garaż dla samochodów osobowych. W obrębie własnego osiedla mieszkańcy mogą zaspokoić wszystkie swe codzienne potrzeby”. **Budynki z pierwszego okresu rozciągają się łukiem od klasztoru w Mogile do ul. Kocmyrzowskiej**, tworząc urocze osiedla pełne drzew i kwiatów. Pierwszy z wystawionych tu domów znajduje się przy ul. Stanisława Mierzwę (os. Wandy 14; zawieszono na nim pamiątkową tablicę). To właśnie na budowie tych osiedli bił swoje rekordy **stynny przodownik pracy Piotr Ożański** – mistrz murarski potrafiący ułożyć w ciągu 8 godzin 60 tys. cegieł. Jego postać stała się prototypem **Mateusza Birkuta** – bohatera filmu **Andrzeja Wajdy „Człowiek z marmuru”**.

tu w 1222 r. Swoją działalność rozpoczęli od postawienia krzyża na kopcu Wandy, który do tego czasu był miejscem pogańskich obrzędów. W okresie renesansu Mogiła zastępną szczególnie na polu malarstwa. Na niespotykane dotychczas wyżyny doprowadził tę sztukę brat Stanisław Samostrzelnik, pracujący dla dworu króla Zygmunta Starego. Jego polichromie można podziwiać w kościele i w bibliotece klasztornej. W latach 1716–1786 funkcjonowało w klasztorze mogińskim **Studium Generalne prowincji cystersów**, w którym wykładano filozofię, teologię, prawo kanoniczne i historię Kościoła. **Była to pierwsza wyższa uczelnia na terenie obecnej Nowej Huty**. Ponieważ kościół mogiński jako obiekt zakonny zamknięty był dla wiernych, już za czasów bł. Iwo Odrowąża wybudowano dla nich obok kościoła św. Bartłomieja. W obecnej formie pochodzi on z roku 1466 i jest dziełem mistrza stolarskiego Macieja Mączki. Kościół posiada trzy nawy, czego nie spotyka się w drewnianych budowlach tego typu w Polsce. Wystrój pochodzi z czasów rokoka i przedstawia osoby zasłużone dla mogińskiego konwentu. Obok kościoła zachowała się drewniana dzwonnica z 1752 r. z kopulastym dachem i bramą przejazdową.

Mogiński kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny i św. Wacława (ul. Klasztorna 11) oraz przyległy do niego klasztor cystersów należą do **najcenniejszych obiektów sakralnych Małopolski**. Tu przechowywany jest **słynący łaskami krucyfiks**. Rzeźba ta jako jedyna ocalała z pożaru w 1447 r. z całego wyposażenia kościoła. Do obecnej kaplicy krucyfiks został przeniesiony w 1588 r., wcześniej stał na skrzyżowaniu transeptu z nawą główną. Fundatorem zarówno konwentu, jak i drewnianego kościółka św. Bartłomieja po drugiej stronie ulicy, był biskup krakowski, bł. Iwo Odrowąż. Sprowadził on cystersów do Mogiły ze Śląska. Osiedlili się

TRASA TURYSTYCZNA PO NOWEJ HUCIE

- 1 – ArcelorMittal Poland S.A. – oddział w Krakowie (dawna Huta im. W. I. Lenina, potem im. T. Sendzimira) (str. 2)
- 2 – Kopiec Wandy (str. 4)
- 3 – Dworek Jana Matejki i kościół św. Jana Chrzciciela (str. 4)
- 4 – Osiedla Wandy i Willowe (str. 6)
- 5 – Zespół Klasztorny oo. Cystersów (str. 6)
- 6 – Szpital im. S. Żeromskiego i Łąki Nowohuckie (str. 10)
- 7 – Plac Centralny im. Ronalda Reagana (str. 11)
- 8 – Aleja Róż (str. 12)
- 9 – Osiedle Teatralne i Krzyż nowohucki (str. 13)
- 10 – Teatr Ludowy i Łaźnia Nowa (str. 15)
- 11 – „Arka Pana” – Kościół Matki Bożej Królowej Polski (str. 16)

POLECAMY RÓWNIEŻ:

- – Muzeum Nowej Huty
- – Nowohuckie Centrum Kultury
- – Podziemia Nowej Huty
- – Teatr Łaźnia Nowa
- – Galeria Huta Sztuki / Ośrodek Kultury Norwida
- – Cafe NOWA Księgarnia na os. Zgody 7

6

Szpital im. S. Żeromskiego i Łąki Nowohuckie

Niedaleko placu Centralnego im. Ronalda Reagana znajduje się Szpital Specjalistyczny im. Stefana Żeromskiego (os. Na Skarpie 66), zbudowany w latach 1954-1958 jako Szpital Miejski. Jego architekci Stefan Porębowicz i Henryk Skrzyński, stworzyli **oryginalne założenie w stylu socrealizmu z licznymi odniesieniami do baroku i renesansu**. Przed głównym wejściem znajduje się spiżowe popiersie patrona szpitala, dzieło M. Koniecznego. Szpital usytuowany jest na skarpie, za którą znajdują się tzw. **Łąki Nowohuckie – olbrzymi areał zieleni (ok. 70 ha)**. W dawnych czasach kapryśna Wisła, nieujęta jeszcze wówczas w wały, często zmieniała koryto. W XVIII w. płynęła wzdłuż skarpy, na której zbudowano Nową Hutę. Pozostałością po jej starorzeczcu są wspomniane rozległe łąki. W latach 50. planowano tu założyć park z zalewem. Gdy pomysł zarzucono, **miejsce to stało się rajem dla 370 gatunków roślin i 69 gatunków ptaków, w tym wielu wpisanych do „Czerwonej księgi gatunków zagrożonych”**. Teren ten uznano decyzją Rady Miasta Krakowa za użytek ekologiczny.

7

Plac Centralny im. Ronalda Reagana

Plac Centralny im. Ronalda Reagana i jego okolice stanowią swoistą ekspozycję dziejów polskiej architektury ostatniego półwiecza. Stoją tu bowiem **budynki ze wszystkich okresów powojennego budownictwa**, realizowane przez znakomitych polskich architektów, m.in.: Bolesława Skrzybalskiego, Janusza i Martę Ingardenów, Adama Foftyna, Tadeusza Uniejewskiego, Tadeusza Rembiesę, Stanisława Juchnowicza, Romualda Loeglara. Nową Hutę wznoszono w czasach stalinowskich – była miastem o strategicznym znaczeniu dla przemysłu zbrojeniowego; mogła więc być zbombardowana najwcześniej.

Poszczególne kwartały przypominają twierdze z całym systemem przejść i zabezpieczeń. Dla kogoś, kto Nowej Huty nie zna, jest to skomplikowany labirynt (nawet wejścia na osiedla ukryte są za załomami muru i z boku są niewidoczne).

W latach 1952–1960 pod nowohuckimi osiedlami wybudowano ponad **250 schronów przeciwlotniczych**. Powstały pod blokami, ośrodkami zdrowia, szkołami, przedszkolami, instytucjami kultury. **Najefekowniejsze schrony, które przetrwały do naszych czasów, znajdują się pod budynkami administracyjnymi kombinatu i szpitalem Żeromskiego**. Pierwszą lokalizacją stworzonej przez Muzeum Nowej Huty trasy Podziemna Nowa Huta jest schron pod Zespołem Szkół Mechanicznych nr 3 na os. Szkolnym 37, w którym można oglądać wystawę „Stan zagrożenia”.

Obronny charakter miasta dał się we znaki oddziałom milicji, które w latach 80., w okresie stanu wojennego rozpędały antyrządowe demonstracje. Kolejne budynki to tzw. punktowce z lat 60. w obrębie osiedla Handlowego (arch. Janusz Ingarden). Zwano je „szwedzkimi”, gdyż wzorowane były na obiektach wznoszonych w owym czasie pod Sztokholmem.

Z lat 70. pochodzi **Nowohuckie Centrum Kultury**, kiedy to – według oficjalnej propagandy – „Polska rosła w siłę, a ludziom miało się żyć dostatniej”. Z racji ówczesnego kryzysu ekonomicznego budowa tego wielofunkcyjnego obiektu trwała 10 lat. Pomimo trudnego startu, placówka ta jest obecnie jednym z najbardziej prężnych ośrodków na mapie kulturalnej Krakowa. Prowadzi wszechstronne działania edukacyjno-rozrywkowe, proponując odbiorcom w każdym wieku dziesiątki sposobów na rozwijanie indywidualnych talentów i wrażliwości artystycznej. Swą ofertę adresuje nie tylko do mieszkańców Nowej Huty, organizując m.in. liczne wystawy sztuki współczesnej z Galerią Zdzisława Beksińskiego na czele.

W początku lat 70. zaczęto na Zachodzie odchodzić od stylu zwanego modernizmem, który w Polsce przybrał postać wielkich blokowisk. Zaczął się powolny odwrót ku stylom historycznym. I wtedy okazało się, że tak potępiana przez wielu architektura socrealistyczna stała się prekursorska w stosunku do zachodniej. **Nowy styl – postmodernizm – w Nowej Hucie zaowocował osiedlem Centrum E**, wzniesionym w latach 1988-1995 (arch. Romuald Loegler).

W budynku dawnego kina Światowid na os. Centrum E1 mieści się od 2019 r. **Muzeum Nowej Huty**, będące oddziałem Muzeum Krakowa. Połączyło ono doświadczenia i dorobek oddziału Dzieje Nowej Huty Muzeum Historycznego Miasta Krakowa i Muzeum PRL-u. Zaprasza na wystawy czasowe poświęcone dziejom dzielnicy i różnym aspektom życia w PRL-u, a także na ekspozycję „Atomowa groza. Schrony w Nowej Hucie”, przygotowaną w dawnym schronie, specjalnie na tę okazję wyremontowanym i doposażonym.

8

Aleja Róż

Pierwotnie miał to być deptak, łączący centrum komunikacyjne – plac Centralny, z głównym forum Nowej Huty – placem Ratuszowym. Tego ostatniego nie zrealizowano i aleja Róż stała się typową dla socjalistycznej urbanistyki drogą donikąd. Z jednej strony optycznie zamykała ją Wzgó-

rza Krzesławickie, z drugiej – Beskidy. 20 kwietnia 1970 r. wmurowano kamień węgielny pod pomnik na alei Róż i rozpisano konkurs, który wygrał Marian Konieczny. 28 kwietnia 1973 r. złożony z 74 elementów i ważący 7 ton posąg W. I. Lenina – „wodza rewolucji” – stanął na miejscu swojego przeznaczenia. 18 kwietnia 1979 r. **aleja Róż wstrząsnął potężny wybuch**. Podłożono bombę pod pomnik, ale ładunek urwał Leninowi tylko piętę. Ostatecznie monument usunięto 10 grudnia 1989 r. Trafił on do Wróblowic i tam w nieużywanej formie przestał do roku 1992, kiedy to szwedzki milioner Big Bengt Erlandsson kupił go za cenę 100 tys. koron i wywiózł z Polski. Dziś można go podziwiać w miasteczku osobliwości w Szwecji.

www.muzeumkrakowa.pl

W zlokalizowanym przy al. Róż budynku na os. Zgody 7 otwarto w 2018 r. pierwszy dedykowany głównie mieszkańcom punkt informacji o Krakowie. W jego miejscu mieści się dziś realizująca bardzo bogaty program kulturalny Cafe Nowa Księgarnia.

9

Osiedle Teatralne i Krzyż Nowohucki

Teren dzisiejszego osiedla Teatralnego, pierwsi mieszkańcy nazywali „Tajwanem”. Jego budowę zaczęto bowiem z dala od istniejących już zabudowań i nowe bloki wyglądały jak wyspa na oceanie falującego tu jeszcze zboża. W pierwszej połowie lat 50. powstały kino „Świt” i Teatr Ludowy. Po 1956 r. władze zgodziły się na wybudowanie kościoła, ale potem cofnęły tę decyzję i zarządziły, by w miejscu świątyni wzniesić szkołę. Spowodowało to 27 kwietnia 1960 r. wybuch zamieszek znanych jako **walki o Krzyż nowohucki**.

Konfrontacja społecznego protestu z decyzjami władz przybrała krwawą formę. Kilkuset demonstrantów i pacyfikujących ich milicjantów odniosło rany. W 2001 r. obok historycznego krzyża stanął kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa (ul. Ludźmierska 2), dzieło krakowskich architektów Krzysztofa Ingardena i Przemysław Gawora.

Świadkiem walk o Krzyż Nowohucki był znajdujący się w sąsiedztwie kościoła **Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida (os. Górali 5)**. Historia tej instytucji, założonej przez Związki Zawodowe Hutników, sięga początków lat 50. XX wieku. Niezmiennie od przeszło 60 lat przy Ośrodku działa Studyjne Kino Sfinks – ostatnie tradycyjne kino w Nowej Hucie. Jest ono licznie odwiedzane przez turystów, którzy poza bieżącym repertuarem mogą również obejrzeć film o historii Nowej Huty (do wyboru trzy wersje językowe). W 2018 r. w „Norwidzie” zainaugurowała swoją działalność Galeria Huta Sztuki, która prezentuje dzieła artystów z lat 50., 60. i 70. XX wieku, związanych z Nową Hutą oraz wyjątkowy zbiór prac malarstwa materii autorstwa Grupy Nowohuckiej.

Przez lata mówiło się, że Nowa Huta słynie z dwóch rzeczy: dobrej stali i dobrego teatru, chociaż nigdy nie powstał główny gmach teatru, zaplanowany przy placu Centralnym, a jedynie scena kameralna, czyli dzisiejszy Teatr Ludowy (os. Teatralne 34).

Zaprojektowany przez Edmunda Dąbrowskiego oraz Martę i Janusza Ingardenów, zainaugurował działalność 3 grudnia 1955 r. sztuką Krakowiacy i górale Wojciecha Bogusławskiego. Dobór repertuaru nie był przypadkowy – akcja dramatu toczy się w pobliskiej Mogile. **Na pamiątkę owej premiery, osiedla naprzeciwko teatru nazwano mianem Krakowiaków i Górali.** Przez teatr przewinęło się wielu wybitnych reżyserów, m.in. Krystyna Skuszanka, Jerzy Krasowski, Józef Szajna, a u ich boku tacy aktorzy, jak Franciszek Pieczka czy Witold Pyrkosz. Z uwagi na charakter dzielnicy, uważanej za trudną dla teatru, trafiła do Nowej Huty artyści, którzy nie mieli szans przebić się ze swoimi awangardowymi pomysłami gdzie indziej. Z czasem miejsce drapieżnej awangardy zajął jednak repertuar bardziej stonowany, edukacyjny. Początek dyrekcji Jerzego Fedorowicza w 1989 r. zbiegł się ze zmianami ustrojowymi w Polsce i otworzył nowy okres w historii Teatru Ludowego, a wystawienie *Człowieka z marmuru* stało się symbolicznym rozliczeniem z dotychczasową historią tego miejsca.

Dziś jednak częściej w Krakowie i Polsce mówi się o drugim nowohuckim teatrze. Łaźnia Nowa, mieszcząca się w budynkach dawnych warsztatów szkolnych na os. Szkolnym, **uchodzi za jedno z najciekawszych miejsc na teatralnej mapie Krakowa**, to ona jest też sercem jednego z najciekawszych polskich festiwali teatralnych – „Boskiej Komedii”. Łaźnia Nowa łączy aktywność artystyczną i społeczną – w postindustrialnych halach odbywają się spektakle, realizowane często z udziałem okolicznych mieszkańców, festiwale, koncerty, wystawy, pokazy filmowe i multimedialne, spotkania i warsztaty.

www.ludowy.pl
www.laznianowa.pl

„Arka Pana” – Kościół Matki Bożej Królowej Polski

Kościół powstał głównie dzięki staraniom Karola Wojtyły – arcybiskupa metropolity krakowskiego oraz mianowanego przezeń w 1965 r. na proboszcza Bieńczy k. ks. Józefa Gorzelanego. Świątynię konsekrowano 15 maja 1977 r. Krakowski architekt, Wojciech Pietrzyk, zaproponował budynek w kształcie Arki Noego osiadłej na górze Ararat. Dla ludzi pragnących przetrwać ciężkie czasy komunizmu była to metafora bardzo czytelna. Najpóźniej z całego założenia zre-

alizowano 70-metrowy maszt w kształcie krzyża z koroną, bo władze nie chciały, aby symbol chrześcijański wyrastał ponad okoliczne bloki. Budowa „Arki” stała się symbolem jedności całego chrześcijańskiego świata. Papież Paweł VI przysłał z Watykanu kamień z grobu św. Piotra – stał się on kamieniem węgielnym nowego kościoła. Chrześcijanie holenderscy podarowali 7 dzwonów, a kardynał König z Wiednia – blachę chromowaną do wykonania krzyża-masztu. Ołtarz główny wykonano z marmuru kararyjskiego – takiego ongiś używał Michał Anioł w Rzymie.

Niewielki kryształ rutylu umocowany w tabernakulum został przywieziony z Księżycy przez załogę statku kosmicznego Apollo-11.

Równie ciekawie przedstawia się reszta wyposażenia. Pełen ekspresji Chrystus z boku nawy głównej jest dziełem krakowskiego rzeźbiarza Bronisława Chromego. W podziemnej kaplicy Pojednania można obejrzeć liczne piety zakopiańskiego rzeźbiarza Antoniego Rząsy. Przed „Arką Pana” dochodziło w stanie wojennym do licznych starć miejscowej ludności z milicją. Działo się to zazwyczaj po mszach odprawianych w intencji wyzwolenia ojczyzny spod totalitarnego ucisku. Czasy te przypomina niewielki pomnik poświęcony ofiarom stanu wojennego, ustawiony w miejscu, gdzie agent Służby Bezpieczeństwa zastrzelił młodego hutnika Bogdana Włosika.

Nowa Huta na Europejskim Szlaku ATRIUM

ATRIUM
Architecture
of Totalitarian Regimes
of the XX Century
in Europe's Urban Memory

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Punkty informacji miejskiej www.infokrakow.pl

W miejskich punktach informacji turystycznej dostępne są skrócone wersje przewodników po mieście, z praktycznymi wskazówkami i informacjami teleadresowymi oraz mapy centrum z oznakowanymi trasami turystycznymi.

Tekst
Maciej Mieźian, Ryszard Kozik

Fotografie
Archiwum UMK, Elżbieta Marchewka, Ośrodek Kultury Norwida w Krakowie, Teatr Ludowy, Tom Rollauer

Projekt
Renata Schoefer (UMK)

Kraków 2025, Wydanie V
ISBN: 978-83-67818-87-2
© Urząd Miasta Krakowa
Wydział ds. Turystyki

egzemplarz bezpłatny

Urząd Miasta Krakowa
WYDZIAŁ DS. TURYSTYKI

31-005 Kraków
ul. Bracka 10
tel. +48 12 616 60 52
wt.umk@um.krakow.pl
www.krakow.pl

Adres do korespondencji:
31-004 Kraków
pl. Wszystkich Świętych 3-4

ISBN: 978-83-67818-87-2

#RESPECTKRAKOW

Krakowskie Obiekty Noclegowe w aplikacji
ekon.um.krakow.pl

znajdź nas:

/KrakowExperience

@krakowexperience

